

FGU-baseret erhvervsuddannelse – en alternativ vej til svendebrevet

For mange unge falder igennem det traditionelle uddannelsessystem og ender uden uddannelse og job. De unge kan dog blive grebet på FGU, hvor der findes en alternativ vej til et svendebrev. En ny undersøgelse viser, at muligheden for at tage en FGU-baseret erhvervsuddannelse kan være en del af løsningen på et vanskeligt problem.

Resumé:

- Unge, der starter som lærlinge på FGU (Forberedende Grunduddannelse), har ofte dårlige erfaringer med uddannelsessystemet fra tidligere. Næsten alle har haft problemer med det faglige i grundskolen, og ca. halvdelen har forsøgt en eller flere gange at gennemføre en ordinær erhvervsuddannelse uden succes.
- Mange FGU-lærlinge er ikke kun udfordret på det faglige, men har andre personlige, psykiske eller sociale udfordringer. En tredjedel har været ledige i en periode, før de startede på FGU.
- På den FGU-baserede erhvervsuddannelse har størstedelen af lærlingene det godt – og langt de fleste angiver at have det bedre end i grundskolen. Det skyldes især den mere praksisorienterede måde at lære på, en høj grad af støtte fra lærerne på FGU og en følelse af ansvar, som giver lærlingene større tro på egne evner.
- Selvom mange tidligere har oplevet nederlag, så er der stor optimisme blandt de nuværende FGU-lærlinge. 95 pct. tror på, at de gennemfører uddannelsen, og 58 pct. tror, at de får nemt ved at finde arbejde bagefter.
- De fleste, der starter på en FGU-baseret erhvervsuddannelse, får også deres svendebrev. Blandt de interviewede er frafaldet en tredjedel. Det svarer nogenlunde til de ca. 40 pct., som er frafaldet på ordinære erhvervsuddannelser.
- Størstedelen af FGU-lærlingene kommer i job. Blandt tidligere lærlinge i undersøgelsen er kun 4 ud af 17 ledige i dag.
- Hvis antallet af FGU-lærlinge øges med 100 om året i 10 år, vil det offentlige kunne spare mellem 1,1 og 3,3 milliarder kr.

KONTAKT

Asbjørn Sonne Nørgaard
asn@cevea.dk
Tlf. 21 72 54 13

FORFATTERE

Magnus Thorn Jensen
Lasse Nilsson
Asbjørn Sonne Nørgaard

NOTAT

Tema: Uddannelse
Publiceret d. [dato]

CITAT

Næværende rapport må kun citeres med udtrykkelig kildehenvisning til Cevea.

INDLEDNING

45.000 eller knap 7 pct. af alle under 25 år er hverken i uddannelse eller beskæftigelse. Selvom der har været fokus på denne gruppe i flere år, så er det aldrig for alvor lykkedes at knække koden, og gruppen er omtrent lige så stor i dag som tidligere.¹

Denne gruppe af unge har vidt forskellige udfordringer og problemer. Fælles for mange af dem er dog, at de er faldet igennem det almindelige uddannelsessystem, selv om de har prøvet. En stor del af dem, som ikke har en uddannelse som 25-årige, har forsøgt at gennemføre en erhvervsuddannelse uden held.² Meget tyder på, at det almindelige uddannelsessystem ikke er indrettet til at rumme denne gruppe. Derfor risikerer vi som samfund at tabe dem på gulvet frem for at give dem mulighed for at få forløst deres potentiale. Det er et kæmpe problem, som ikke bliver mindre presserende af, at vi har brug for, at langt flere end i dag tager en erhvervsuddannelse.³

Der er dog andre veje til en erhvervsuddannelse end den klassiske på erhvervsskolerne. For unge, der vurderes ikke at kunne gennemføre en ordinær erhvervsuddannelse (ordinær EUD), er der en anden vej til svendebrevet – nemlig en FGU-baseret erhvervsuddannelse (FGU-baseret EUD). Som FGU-lærling er kravene og niveauet det samme som for andre 'almindelige' lærlinge, men størstedelen af uddannelsen gennemføres på en af landets 27 FGU-institutioner, og den bygger på en anden og mere praktisk orienteret tilgang til læring i tæt samarbejde med erhvervsskolerne.

Denne alternative vej til en erhvervsuddannelse har eksisteret i en årrække, først på produktionsskoler og siden på FGU, men den er stadig ikke ret udbredt, og mange kender ikke til muligheden. Der er også kun i begrænset omfang blevet samlet op på erfaringerne. Der er derfor generelt meget lidt systematisk viden om de FGU-baserede erhvervsuddannelser.

Cevea har gennemført en undersøgelse af de FGU-baserede EUD'er for at afdække, om denne mulighed kan være en del af løsningen, hvis vi skal have nedbragt antallet af unge uden uddannelse og give de unge en anden mulighed for at få sig en uddannelse.

Undersøgelsen er blevet til i samarbejde med fem FGU-institutioner, som alle har erfaring med FGU-baseret EUD. Undersøgelsen er primært baseret på kvalitative interviews med 53 nuværende og tidligere elever på uddannelsen, FGU-lærlingene, samt på interviews med seks ledere og fem lærere fra de fem institutioner.

¹ <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/jun/210624-trods-fremgang-staar-naesten-45-000-unge-uden-uddannelse-eller-job>

² https://reformkommissionen.dk/media/25267/faktaark_unge-uden-uddannelse_a.pdf

³ Se [https://legacy.altinget.dk/misc/Mismatch-analyse%20\(hovedrapport\).pdf](https://legacy.altinget.dk/misc/Mismatch-analyse%20(hovedrapport).pdf) og <https://www.ae.dk/analyse/2021-03-danmark-mangler-99000-faglaerte-i-2030>

OM UNDERSØGELSEN

Undersøgelsen er blevet til i samarbejde med fem FGU-institutioner, som alle har erfaring med FGU-baseret erhvervsuddannelse – FGU Østjylland, FGU Midt- og Østsjælland, FGU Trekanten, FGU-Skolen Øst, og FGU Syd- og Vestsjælland. Alle FGU-institutioner har skoler på flere adresser.

Undersøgelsen er primært baseret på kvalitative interviews med elever på den FGU-baseret erhvervsuddannelse på de fem institutioner. Der er gennemført interviews med 36 nuværende FGU-lærlinge og 17 tidligere lærlinge. FGU-lærlinge, som har afsluttet uddannelsen, før FGU blev oprettet den 1. august 2019, er ikke inkluderet. Har lærlingene afsluttet deres uddannelse efter denne dato er de med i vores population.

Derudover er der gennemført i alt 11 interviews med værkstedslærere og ledere fra de medvirkende FGU-institutioner.

Undersøgelsens metode er beskrevet nærmere i afsnittet 'Metoden bag' sidste i notatet.

Rapporten er bygget op i seks afsnit:

Først beskriver vi den FGU-baserede EUD nærmere. Herunder hvordan uddannelsen er bygget op, hvem der er målgruppen, og hvor stor udbredelse uddannelsen har i dag.

I andet afsnit beskriver vi på baggrund af de gennemførte interviews, hvad der karakteriserer elevgruppen. Her fokuserer vi på, hvilke tidligere erfaringer eleverne typisk har, før de starter på den FGU-baserede EUD.

I tredje afsnit beskriver vi, hvordan det går eleverne, mens de er i gang med uddannelsen. Vi fokuserer på, hvad lærlingene selv lægger vægt på, når de fortæller om uddannelsen – herunder hvad de oplever som særligt for uddannelsen, sammenlignet med deres tidligere uddannelseserfaringer.

Fjerde afsnit handler om, hvordan det går lærlingene efter uddannelsen. Vi beskriver, hvor mange der gennemfører uddannelsen, og hvor mange der kommer i beskæftigelse efterfølgende. Her afdækker vi også, om eleverne oplever, at uddannelsen er lige så brugbar som en ordinær erhvervsuddannelse.

Femte afsnit beskriver, hvor meget det offentlige kan spare ved at flere bliver FGU-lærlinge og får en faglært uddannelse.

I rapporten sidste del peger vi på, hvilke barrierer der er for at udbrede FGU-baseret EUD. Herunder kommer vi med nogle bud på, hvad der skal til for at flere unge kan få denne mulighed.

OM FGU-BASERET ERHVERVSUDDANNELSE

En FGU-baseret EUD er en særlig tilrettelagt erhvervsuddannelse, hvor dele af uddannelsen gennemføres på en FGU-institution i samarbejde med erhvervsskolerne. Der er 27 FGU-institutioner i Danmark, der udbyder uddannelse på i alt ca. 90 skoler.

Uddannelsen har samme mål og niveau som en tilsvarende ordinær EUD, og eleven skal leve op til de samme krav og afslutter uddannelsen med samme prøver og beviser.

Uddannelsen adskiller sig dog ved at være tilrettelagt på en anden måde, som vi beskriver nedenfor. Beskrivelsen af uddannelsen i dette afsnit bygger dels på rammer og regler for uddannelsen⁴ og dels på vores interviews med ledere fra de fem FGU-institutioner.

Først og fremmest er grundforløbet, som normalt finder sted på en erhvervsskole, erstattet helt eller delvist af grundlæggende praktisk oplæring, som finder sted på en FGU-institution. Her er uddannelsen bygget op efter samme model som 'Ny mesterlære', hvor den grundlæggende praktiske oplæring dog foregår i en virksomhed.

I modsætning til en ordinær EUD er der ingen krav om et karaktergennemsnit på 2,0 i dansk og matematik for at blive optaget på en FGU-baseret EUD. Uddannelsen er desuden kendetegnet ved en mere praksisorienteret læringstilgang.

Den grundlæggende praktiske oplæring det første år afsluttes med en praktisk opgave. På baggrund af opgaven skal erhvervsskolen vurdere, om eleven har opnået de nødvendige kompetencer til at fortsætte på hovedforløbet. Det er altså erhvervsskolerne, der udprøver eleverne og står inde for, at eleverne opnår det faglige niveau, der kræves.

FGU-institutionen skal godkendes som praktikvirksomhed af de faglige udvalg ligesom en hvilken som helst anden virksomhed, der ønsker at tage lærlinge. Rollen som praktikvirksomhed betyder, at det i udgangspunktet er FGU-værkstedet, der er elevens praktiksted i hele uddannelsens hovedforløb, og værkstedslæreren er mester. Der er dog mulighed for, at elevens sendes i praktik i en virksomhed i løbet af praktikuddannelsen enten som såkaldt virksomhedsforlagt undervisning eller som delpraktik.

Skoleundervisningen i hovedforløbet foregår som udgangspunkt på erhvervsskolen som i en ordinær erhvervsuddannelse. Det betyder, at det er erhvervsskolerne som står inde for det faglige niveau.

En FGU-baseret erhvervsuddannelse gennemføres således som en vekseluddannelse, ligesom en ordinær erhvervsuddannelse. Forskellen i opbygningen af de to uddannelser er illustreret i figur 1.

⁴ Se kapitel 17 i [Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser](#) og kapitel 7 c i [Erhvervsuddannelsesloven](#). Se også [beskrivelsen af uddannelsen](#) og [tilrettelæggelsen af uddannelsen](#) hos Børne- og Undervisningsministeriets, samt FGU Danmarks [håndbog](#) om uddannelsen.

Figur 1. Opbygning af ordinær og FGU-baseret erhvervsuddannelse

Kilde: Egen illustration. Se § 66 p i [Erhvervsuddannelsesloven](#).

MÅLGRUPPEN FOR FGU-BASERET ERHVERVSUDDANNELSE

Målgruppen for uddannelsen er elever, der ikke er i stand til at gennemføre en ordinær EUD.⁵ Uddannelsen betyder altså, at unge, der ellers ikke ville kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, får muligheden for at få et svendebrev.

Konkret er uddannelsen en mulighed for elever, der er i gang med en produktionsgrunduddannelse (PGU) på en FGU-institution. PGU er et af de tre spor på FGU, og det minder om det, der tidligere hed produktionsskole. Som PGU-elev er man tilknyttet et værksted, hvor undervisningen sker med udgangspunkt i reel produktion. Sådant et værksted kan blive godkendt som praktiksted af de faglige udvalg for det pågældende fag på lige fod med andre virksomheder.

FGU-institutionen kan tilbyde en elev at blive lærling, hvis for eksempel en værkstedslærer ser, at eleven har interesse og evner inden for faget. Det er således ikke alle elever på et PGU-værksted, som det vil være relevant for.

For at kunne blive lærling på FGU er det dog samtidig en betingelse, at FGU-skolen vurderer, at eleven ikke har de faglige, personlige eller sociale forudsætninger, der er nødvendige for at gennemføre en erhvervsuddannelse på ordinære vilkår. En del af PGU-eleverne overgår til en ordinær erhvervsuddannelse efter FGU og er ikke i målgruppen for den FGU-baserede EUD. Ifølge tal fra undervisningsministeriet er ca. 15 pct. af PGU-eleverne i gang med en erhvervsuddannelse eller anden ungdomsuddannelse fire måneder efter de er stopper på FGU.⁶ Størstedelen går altså ikke umiddelbart i gang med en ungdomsuddannelse.

⁵ Adgangen til uddannelsen er ifølge [Erhvervsuddannelsesloven](#) (§ 66 q) betinget af, at FGU-institutionen har vurderet, at eleven "ikke har de faglige, personlige eller sociale forudsætninger, der er nødvendige" for at gennemføre en ordinær EUD.

⁶ Blandt PGU-elever, der blev færdige på FGU i løbet af 2021, var 15,0 pct. i gang med en ungdomsuddannelse fire måneder senere. Det lave tal skyldes nok til dels Covid-19-epidemien. Se [uddannelsesstatistik.dk](#).

UDBREDELSEN AF UDDANNELSEN I DAG

25 ud af landets 27 FGU-institutioner har mindst ét PGU-værksted på en af deres skoler, som er godkendt som praktiksted, og som dermed har mulighed for at have lærlinge.⁷ Det gælder dog langt fra alle værksteder på de 25 institutioner.

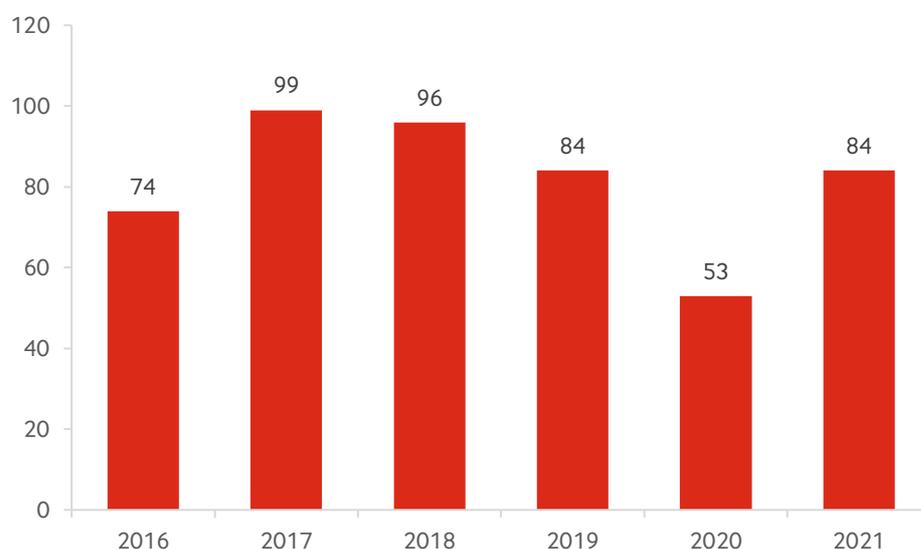
Der er meget begrænset viden om, præcist hvor mange elever, der er i gang med en FGU-baseret EUD i dag. Det skyldes, at eleverne tælles med som ordinære erhvervsskoleelever i Undervisningsministeriets og Danmarks Statistiks registre.

Erhvervsskolen får dog et særligt tilskud, når en ny elev påbegynder sin FGU-baserede EUD. Derfor kan det udledes, hvor mange der er startet op hvert år. Fra 2016-2021 er der årligt startet 50-100 elever på landsplan, jf. figur 2. Da der er tale om et starttilskud, kan man ikke heraf slutte, hvor mange af dem, der er påbegyndt, som er fortsat på uddannelsen og har færdiggjort den. Det er altså ikke tal for bestanden af elever.

Til sammenligning er der siden etableringen af FGU i 2019 i gennemsnit startet knap 5.000 elever på PGU-sporet hvert år.⁸ Det er altså kun i omegnen af 1-2 pct. af PGU-eleverne, der bliver lærlinge.

FGU blev oprettet 1. august 2019 og erstattede blandt andet de tidligere produktionsskoler. Før den dato hed uddannelsen produktionsskolebaseret EUD. Der skelnes ikke mellem FGU-baseret og produktionsskolebaseret EUD i figuren.

Figur 2. Antal elever, der er startet på FGU-baseret erhvervsuddannelse 2016-2021

Note: Figuren viser det samlede antal udbetalte starttilskud til erhvervsskoler ved iværksættelse af uddannelsesplaner for produktionsskole- og FGU-baserede EUD-elever (tilskudsmærker PROEP og MESTP).

Kilde: Særudtræk fra Styrelsen for Undervisning og Kvalitet.

⁷ Kilde: lærepladsen.dk

⁸ Ifølge Børne- og Undervisningsministeriets [uddannelsesstatistik](#) startede der 14.642 elever på PGU-sporet i 2019-2021.

Langt de fleste erhvervsuddannelser kan i princippet tages som en FGU-baseret EUD, hvis der er et PGU-værksted, som er godkendt som praktikvirksomhed af de faglige udvalg.⁹ De uddannelser, hvor der er flest lærlinge, er smed (bl.a. klejnsmede), gastronom (bl.a. kok), tømrer og ejendomsservicetekniker.

I den resterende del af denne rapport vil vi kalde elever på FGU-baseret EUD for 'FGU-lærlinge' for at undgå, at de forveksles med almindelige FGU-elever.

STORE FORSKELLE MELLEM SKOLER

Der er stor forskel mellem FGU-institutionerne på, hvor mange lærlinge de har. På nogle institutioner har der været ganske få lærlinge i perioden, og her er det langt fra en indgroet del af kulturen på værkstederne, at der er lærlinge.

På andre institutioner har der været en stærk tradition for at have lærlinge på værkstederne, og her har man på mange værksteder haft flere lærlinge ad gangen i hele perioden. Eksempelvis har to af de institutioner, der har deltaget i denne undersøgelse, i alt haft hhv. 67 og 56 lærlinge siden FGU blev etableret i 2019 – altså en væsentlig del af det samlede antal lærlinge i perioden, jf. ovenfor.

De gennemførte interviews med lærere og ledere på fem institutioner viser desuden, at der er væsentlige forskelle mellem institutionerne i forhold til, hvordan uddannelsen er tilrettelagt.

På nogle skoler gennemføres hele praktikuddannelsen i udgangspunktet på FGU-værkstedet. Her har man stort fokus på, at der skal være arbejdspladslignende rammer, og at værksteder og uddannelsesforløb skal have en kvalitet, så hele praktikuddannelsen kan gennemføres på FGU.

På andre skoler har man større fokus på om, at FGU-lærlingene også skal ud i en virksomhed i løbet af deres praktik – enten som virksomhedsforelagt undervisning eller delpraktik. Dels kan der være dele af uddannelsen, som man ikke har faciliteterne til at gennemføre på PGU-værkstedet. Dels er det nogle steder en ambition, at lærlingene skal ud og "*mærke tempoet*" på en almindelig arbejdsplads.

En tredje model er, at FGU-lærlingene skal flyttes over til en almindelig læreplads efter en periode som FGU-lærlinge og afslutte deres uddannelse som ordinære erhvervsskoleelever. Det er ambitionen ifølge et par af de værkstedslærere, vi har talt med.

De væsentligste forkortelser og begreber vedrørende FGU-baseret EUD er opsummeret nedenfor.

⁹ Der er 14 erhvervsuddannelser, som efter reglerne ikke kan tages som FGU-baseret EUD eller som Ny mesterlære. Se nærmere på ug.dk.

VIGTIGSTE BEGREBER OG FORKORTELSER

FGU	Forberedende grunduddannelse. Blev oprettet i 2019 og erstattede blandt andet de gamle produktionsskoler. Henvender sig til unge under 25 år, der ikke har gennemført eller er i gang med en ungdomsuddannelse. FGU har til formål at gøre de unge klar til ungdomsuddannelse eller job.
PGU	Produktionsgrunduddannelse. Et af de tre spor på FGU, foruden EGU (Erhvervsgrunduddannelse) og AGU (Almen grunduddannelse). PGU har bygger på samme tilgange som de tidligere produktionsskoler.
Ordinær EUD	En erhvervsuddannelse, der gennemføres på ordinære vilkår og består af et grundforløb (typisk 1 år) og et hovedforløb (typisk 3 år). Hovedforløbet er som hovedregel en vekseluddannelse, der skifter mellem skoleophold på en erhvervsskole og praktik i en virksomhed (eller skolepraktik på erhvervsskolen).
Ny mesterlære	En særligt tilrettelagt erhvervsuddannelse, hvor grundforløbet er erstattet af praktisk oplæring i en virksomhed. Skoleforløb gennemføres på erhvervsskolen.
FGU-baseret EUD	En særligt tilrettelagt erhvervsuddannelse, hvor dele af uddannelsen gennemføres på en FGU-institution. Bygget op efter samme model som Ny mesterlære. Grundforløbet er erstattet af praktisk oplæring på et FGU-værksted, og FGU-værkstedet er elevens læreplads.
Grundforløb 1 og 2	Grundforløbet er første del af en ordinær erhvervsuddannelse. Ikke alle elever skal igennem grundforløb 1, som er en generel forberedelse til EUD med mulighed for at prøve kræfter med forskellige fag. Grundforløb 2 er fagspecifik og skal bestås af alle for at komme videre i uddannelsens hovedforløb. Grundforløb 2 varer typisk 20 uger.
Grundlæggende praktisk oplæring	Den grundlæggende praktiske oplæring træder i stedet for grundforløbet i både Ny mesterlære og FGU-baseret EUD. Tager 1 år.
Det faglige udvalg	Det faglige udvalg godkender et praktiksted og står for den overordnede planlægning af en erhvervsuddannelse, svendeprøver mv. Udvalget er sammensat af arbejdsgivere og faglige repræsentanter og kan i nogle tilfælde delegerer nogle af sine opgaver til lokale uddannelsesudvalg.

FØR UDDANNELSEN – KARAKTERISTIK AF LÆRLINGEGRUPPEN

Som beskrevet er der ret begrænset viden om, hvad det er for en gruppe, der tager en FGU-baseret erhvervsuddannelse, blandt andet fordi de ikke kan identificeres i registrene. Derfor ved vi ikke meget om, hvordan det er gået FGU-lærlingene tidligere i uddannelsessystemet, og hvordan deres vej til den FGU-baserede erhvervsuddannelse har været.

For at afdække det, har vi derfor spurgt de lærlinge, der medvirker i undersøgelsen, ind til deres oplevelse af tiden i grundskolen og deres øvrige erfaringer med uddannelse og arbejde inden de startede på FGU. Vi har ligeledes spurgt de deltagende lærere og ledere på FGU-institutionerne til, hvad de ser som kendetegnende for lærlingegruppen.

På baggrund af de gennemførte interviews står det klart, at der er tale om en relativt heterogen gruppe med en bred vifte af udfordringer og erfaringer. Alligevel er der nogle fællestræk og historier, der går igen på tværs af gruppen.

I de følgende afsnit vil vi lave en karakteristik af lærlingegruppen ved at beskrive, hvilken bagage og erfaringer, lærlingene typisk kommer med, når de starter på en FGU-baseret EUD. Vi vil fokusere på tre ting, som går igen hos en stor del af lærlingene – dårlige erfaringer i grundskolen, tidligere forsøg på at tage en erhvervsuddannelse og perioder med ledighed.

LÆRLINGENES ERFARINGER FRA GRUNDSKOLEN

En stor del af lærlingene i undersøgelsen fortæller, at de af forskellige grunde har haft det svært i grundskolen. Under en tredjedel af de interviewede lærlinge siger, at de havde det godt i folkeskolen.

Det er særligt det faglige, som mange har kæmpet med. Næsten alle de lærlinge, vi har talt med, fortæller, at de har haft svært ved at følge med i undervisningen eller svært ved at møde op til timerne. Ofte forklarer de unge selv, at det skyldtes, at de havde svært ved at sidde stille, eller at de havde udfordringer med tal- eller ordblindhed, som de ikke havde fået tilstrækkelig hjælp til.

En nuværende 3D-animatør-lærling fortæller for eksempel:

"Jeg er ordblind. Og så er jeg opvokset i den generation, hvor der ikke var så meget hjælp. Så det har bare været hårdt at læse og skrive og følge med i undervisningen".

En anden nuværende gastronom-lærling siger:

"Jeg har først nu her, da jeg var i lære, fundet ud af, at jeg er talblind. Det er ikke noget, man bare lige får, det har jeg altid haft, og det har jeg prøvet at sige til dem, men der var ikke nogen, som undersøgte mig for det".

Dette skal ses i lyset af, at der generelt er en relativt høj andel af eleverne på FGU, der er blevet testet ordblinde.¹⁰

Andre lærlinge forklarer, at de har en psykiatrisk diagnose, såsom ADHD eller angst, som har gjort det svært for dem at følge med i skolen. Vi har ikke spurgt de medvirkende lærlinge direkte ind til, om de har diagnoser, da det kan være et meget følsomt emne. Ikke desto mindre nævner ca. en tredjedel

¹⁰ <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf20/sep/200929-resultater-af-ordblindetesten-for-elever-og-kursister-paa-ungdomsuddannelsr--veu-mv-ua.pdf> s. 5

uopfordret diagnoser, mest hyppigt ADHD, som en af grundene til, at de havde problemer med det faglige.

Fælles for mange af disse unge er også en oplevelse af, at der ikke blev taget tilstrækkeligt hensyn til dem, og flere har følt sig overset af lærerne og forsømt af uddannelsessystemet. En tidligere skov- og naturteknikerlærling fortæller:

”Det var en kaotisk folkeskoletid for mig, det var ikke særligt sjovt. Jeg havde altid svært ved at lære, så pludselig oplevede jeg, at mine skolelærer opgav mig. De satte mig tit bagerst i klassen og hjalp de gode, fordi man selv var en tabt sag, åbenbart.”

Ca. fire ud af fem har på trods af deres faglige udfordringer bestået afgangseksamen, dog typisk ikke med de bedste karakterer. Dette billede er i tråd med, hvordan hele gruppen af PGU-elever generelt har klaret sig i folkeskolen. Ser man på alle de nuværende PGU-elever havde de et samlet karaktergennemsnit ved folkeskolens afgangsprøve på 3,6, og 22 pct. havde et gennemsnit på under 2,0.¹¹

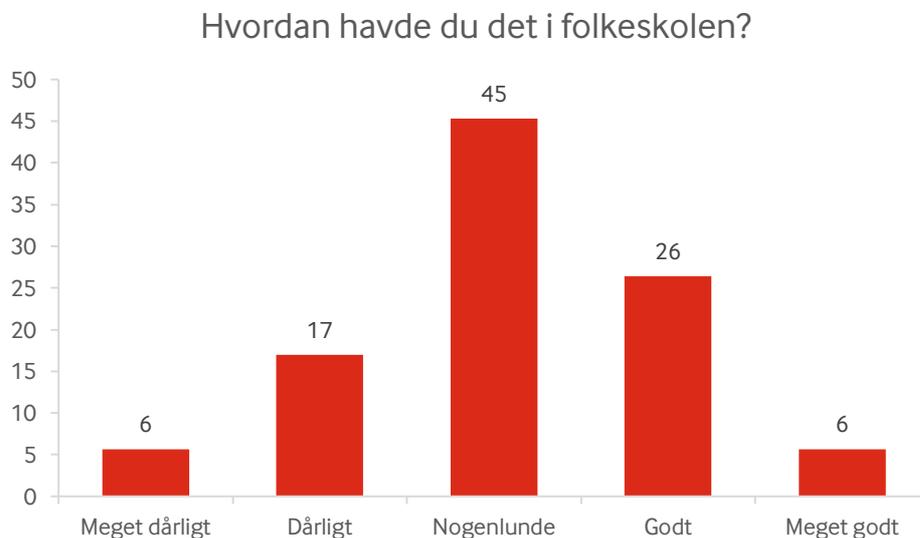
Det er ikke kun det faglige, som har været en udfordring i grundskolen for lærlingene. Ca. en tredjedel af dem fortæller også, at de har haft det svært socialt. Blandt andet fortæller flere uopfordret, at de blev mobbet i skolen. En nuværende lærling, som er i lære som ejendomsservicetekniker, fortæller om mobning i folkeskolen:

”I folkeskolen var jeg en, som ikke havde lyst til at vågne op og tage i skole. Det var jeg fordi jeg blev mobbet. Så, jeg tog i skole, når jeg gad, og fik dårlige karakterer, fordi jeg ikke dukkede op”.

Det er dog langt fra alle, der har haft det svært socialt. Flertallet fortæller, at de havde det godt med deres klassekammerater. Det samlede billede er dermed, at lærlingene hovedsageligt har haft problemer med det faglige i folkeskolen og i mindre grad med det sociale. Det kan dog også tænkes, at det for nogle vil være mere grænseoverskridende at fortælle om sociale problemer end faglige problemer i folkeskolen.

For at få en samlet vurdering af, hvordan lærlingene har haft det i folkeskolen, har vi bedt dem om selv at placere sig inden for nogle faste svarkategorier, jf. figur 3. 32 pct. angiver, at de havde det godt eller meget godt i folkeskolen. 45 pct. angiver, at de havde det nogenlunde, mens 23 pct. angiver, at de havde det decideret dårligt eller meget dårligt.

¹¹ Kilde: Børne- og Undervisningsministeriets uddannelsesstatik, [Samlet bestandstal fordelt på uddannelsesområder](#) (april 2022) samt egne beregninger.

Figur 3. Lærlingenes trivsel i folkeskolen (pct.)

Note: Figuren viser svarfordelingen blandt både nuværende og tidligere lærlinge på FGU. N=53.

Kilde: Cevea

De fleste lærlinge kommer altså hverken med en specielt positiv eller negativ vurdering. Det skal nok ses i lyset af, at mange har et relativt positivt syn på det sociale. Omvendt fortæller næsten alle lærlinge, der har deltaget, at de har haft store problemer med det faglige. Det samlede indtryk er således, at en meget stor del af gruppen har haft svært ved at sidde på skolebænken af en række forskellige årsager, og de fleste har været skoletrætte ved afslutningen af grundskolen.

Dette billede går igen, når vi har spurgt lærere og ledere på de fem medvirkende FGU-institutioner om deres indtryk af målgruppen. De beskriver enslydende, at rigtig mange har haft det svært i skolen, før de havnede på FGU, fordi de har haft en række forskellige udfordringer. Her nævnes blandt andet ordblindhed, generelle sociale udfordringer, alkohol eller andre problemer i hjemmet, traumer, misbrug, kriminalitet eller diagnoser såsom angst eller ADHD.

Selvom vi ikke har spurgt alle lærlingene direkte, er der en del lærlinge, der selv fortæller, at de blev erklæret 'ikke-uddannelsesparat' i 9. klasse. Det betyder, at de ikke umiddelbart har kunne starte på en ungdomsuddannelse. Ca. 60 pct. af de interviewede har gået i 10. klasse.

Knap en tredjedel af de lærlinge, vi har talt med, er kommet direkte på FGU (eller produktionsskole) efter 9. eller 10. klasse. Ofte forklarer de, at de havde for lave karakterer til at starte på en ungdomsuddannelse eller ikke var erklæret uddannelsesparate og ikke vidste, hvad de ellers skulle lave. For denne gruppe er det således grundskolen og evt. 10 klasse, der er deres eneste erfaring med skolesystemet, før de starter på FGU.

To tredjedele af lærlingene er altså ikke kommet direkte fra 9. eller 10. klasse. De har forskellige andre erfaringer, inden de startede på FGU, såsom andre uddannelseserfaringer eller ledighed, som det beskrives i de næste afsnit.

MISLYKKEDE FORSØG PÅ ERHVERVSUDDANNELSE

Selvom størstedelen af lærlingene har været fagligt udfordrede i grundskolen, har en stor andel af dem været i gang med en ordinær erhvervsuddannelse på et tidspunkt efter folkeskolen. Det gælder omtrent halvdelen af alle de adspurgte. Næsten halvdelen af dem (10 ud af 25) har endda forsøgt flere gange enten på samme erhvervsuddannelse eller på forskellige erhvervsuddannelser.

Lærlingenes tidligere forsøg på at gennemføre en ordinær EUD er dog i alle tilfælde mislykkedes. Når lærlingene med tidligere EUD-forsøg spørges ind til, hvorfor de ikke kunne gennemføre, fortæller hver tredje, at de havde problemer med det faglige eller boglige i løbet af grundforløbet. En nuværende IT-supportlærling fortæller, at det faglige på erhvervsskolen altid foregik i et klasseværelse bag en computer. Det blev tungt for ham at sidde det samme sted hele tiden. Han sammenligner det med den FGU-baserede EUD, hvor de blandt andet tager ud til folk og hjælper dem med deres IT-problemer, og lærer det samme på en anden mere praktisk måde. Det har hjulpet ham.

Omtrent halvdelen af lærlingene med EUD-forsøg fortæller, at det var problemer med at finde en læreplads, som fik dem til at stoppe. En nuværende ernæringsassistentlærling deler sine vanskeligheder med at finde en læreplads:

”Jeg ville gerne have været dyrepasser. Så, det prøvede jeg. De vil helst have, at du har en læreplads, inden du starter på dyrepasseruddannelsen, – altså inden du tager grundforløbene. Fordi, så er de sikre på, at de kan få dig videre. Det brugte jeg et år på, men jeg fik ikke nogen.”

En tidligere skov- og naturtekniker-lærling fortæller, at det var den ekstra støtte på FGU, som fik hende til at vælge vejen som FGU-lærling:

”Dengang jeg gik på Tradium, snakkede min mentor om FGU og fortalte, at de havde en skov-linje derude. Jeg har altid elsket naturen, så jeg tænkte, at hvis jeg kan få lov til at være i naturen til daglig, så vil jeg gerne det. Men det der egentlig tiltrak mig til FBE var, at jeg fik at vide, at de havde nogenlunde lang snor— de kunne godt være fleksible med timerne. Hvis man havde det hårdt i starten, så kunne man godt få lov til at møde ind senere eller få tidligere fri. Det lød som om, der var meget støtte. Det er også det indtryk, jeg fik af det: Det væltede mig fuldstændig omkuld, hvor meget hjælp man kunne få, og hvor gode lærere og undervisere var derude”.

Flere af de medvirkende lærere og ledere fortæller også, at mange af deres lærlinge tidligere har forsøgt at gennemføre en ordinær erhvervsuddannelse, men har behov for mere støtte eller en mere praktisk måde at lære på for at kunne komme igennem og få svendebrevet.

Tidligere mislykkede forsøg på at tage en ordinær EUD vidner om, at en PGU-elev faktisk er i målgruppen for FGU-baseret EUD, da eleven beviseligt har haft vanskeligt ved at gennemføre en erhvervsuddannelse på ordinære vilkår.

En leder på en af institutionerne siger eksempelvis:

”En FGU-baseret erhvervsuddannelse kan være relevant for den elev, som har slået sig på skolesystemet, og måske også har slået sig på erhvervsuddannelsessystemet og har forsøgt med et grundforløb en, to eller tre gange uden succes.”

PERIODER MED LEDIGHED

Det er også udbredt, at mange har været ledige, inden de begynder som FGU-lærling.

Flere af lærlingene har været inde og ude af arbejdsmarkedet. Cirka en tredjedel af dem, vi har talt med, har inden de startede på FGU haft en eller flere perioder, hvor de hverken havde arbejde eller var i gang med uddannelse.

Mange har desuden gået ledige mellem deres forsøg på at tage en uddannelse. Tre ud af fire, der tidligere er droppet ud af en erhvervsuddannelse, har oplevet kortere eller længere perioder med ledighed. En nuværende IT-supportlærling fortæller:

”Jeg tror i alt, at jeg har været ledig i et par måneder. Jeg havde forsøgt en masse erhvervsuddannelser, faktisk så mange at jeg opbrugte mine forsøg. Ud og ind, ud og ind. Så hørte jeg, at de havde startet en IT-linje nede på FGU, som var helt ny. Så begyndte jeg der”.

Nogle lærlinge fortæller, at de er gået ledige i længere perioder – op til flere år. Det ses især blandt de FGU-lærlinge, der aldrig har forsøgt sig med en erhvervsuddannelse. De har typisk lave karakterer fra folkeskolen og er ’ikke-uddannelsesparate’ og ved ikke, hvad de vil eller skal.

En nuværende tømrerlærling fortæller om sin ledighedsperiode:

”Jeg blev ikke færdig med min 9. klasse. Der var ikke nogen bestemte uddannelser, jeg ville ind på. Jeg vidste egentlig ikke, hvad jeg ville. Så, jeg var hjemmegående i halvandet års tid, derefter startede jeg så på FGU”.

En anden nuværende malerlærling, som også har haft en periode med ledighed, fortæller:

”Jeg startede på en ordblindedefterskole i 8. klasse, hvor jeg gik, indtil jeg blev smidt ud i niende. Så gik jeg hjemme rigtig længe, fordi jeg ikke blev kontaktet. Jeg tænkte, at jeg skulle have min 9. klasse, men det var for sent at komme tilbage. Derfor endte jeg så med at begynde på FGU, det var min eneste mulighed”.

De lærlinge, der har oplevet kort- eller langvarig ledighed, fortæller typisk, at de startede på FGU, fordi de ikke vidste, hvad de ellers skulle. Stort set ingen kendte til muligheden for at blive FGU-lærling. Flere af dem fortæller, at de så FGU som en *”midlertidig løsning”*, mens de fandt ud af, hvad der skulle ske, mens andre beskriver, at de så FGU som *”den sidste vej”*. En nuværende klejnsmedelærling fortæller for eksempel:

”Efter at jeg stoppede på erhvervsskolen, så startede jeg faktisk på FGU som maler. Så fandt jeg hurtigt ud af, at det heller ikke var noget for mig. Så stoppede jeg efter en måneds tid og var så hjemme i nogle år, så startede jeg så på FGU igen på smedeværkstedet (...) Jeg tænkte, at jeg bare skulle gå der en måned eller to for at komme ind i rytmen igen, stå op hver dag, så ville jeg egentlig videre—ud at finde et arbejde, men så fik jeg så tilbudt en lærlingeplads, og så gjorde jeg det.”

En nuværende bygningsmalerlærling fortæller også om ikke at være afklaret om fremtiden:

”Jeg begyndte egentlige bare—jeg var inde og se [skolen], og så tænkte jeg: ’Det er noget at lave efter 10. klasse’, fordi jeg ikke anede, hvad jeg ville eller skulle. Jeg ville egentlig også gerne ud at se nogle ting, prøve at have det lidt sjovt”.

Det er bemærkelsesværdigt, at næsten ingen af lærlingene er startet på FGU, fordi de så det som en anden vej til en erhvervsuddannelse. To ud af tre af de FGU-lærlinge, vi har talt med, kendte faktisk ikke til muligheden for at blive lærling på FGU, før de startede.

En af de ledere, vi har talt med, beskriver netop et sådan forløb som typisk for deres lærlinge:

”Det typiske er nok, at man efter folkeskolen har gået et stykke tid og aldrig kommet i gang med noget. Så kommer de på FGU. De har nogle personlige eller sociale issues, men finder sig til rette på et værksted og viser nogle kompetencer inden for faget.”

En anden leder beskriver tilsvarende: *”Eleven har måske ikke fundet det fag, han eller hun gerne vil, er gået i stå og har mistet troen på sig selv eller systemet.”*

DELKONKLUSION

Lærlingenes beretninger om tiden før, de startede på FGU, viser, at det er en relativt broget gruppe med et væld af forskellige udfordringer og erfaringer i bagagen. Selvom mange har haft forskellige snørklede veje til FGU, så står det klart, at det er en gruppe, som i høj grad har haft svært ved at finde sig til rette i uddannelsessystemet tidligere. Nogle af lærlingene har sociale og psykiske problemer og har ikke fået mødt deres behov tidligere. Nogle har oplevet adskillige nederlag på skolebænken – enten i grundskolen eller på et eller flere senere forsøg på en erhvervsuddannelse. Og nogle har siddet fast som arbejdsløse i længere perioder uden at vide, hvad de ville eller skulle gøre for at komme videre.

De mange nederlag og dårlige erfaringer betyder, at de unge generelt har lavt selvværd og mangler en tro på egne evner, når de starter på FGU. Sådan lyder det stort set enslydende fra de værkstedslærere og ledere, vi har talt med.

Vi har altså at gøre med en gruppe, hvoraf mange ikke ville få en uddannelse, hvis de ikke var startet som lærlinge på FGU. Når vi har spurgt værkstedslærere og ledere, svarer mange, at de har svært ved at forestille sig, at disse unge ville kunne gennemføre en anden uddannelse på ordinære vilkår.

Spørger man lærlingene selv, er det kun få af dem, der tror, at de ville have taget en anden uddannelse, hvis de ikke de var blevet lærlinge på FGU. Størstedelen ved ikke, hvad de ellers ville lave, mens andre tror, de ville have fået job som ufaglærte.

Dermed er det en gruppe unge, som har stor risiko for at ende som en del af statistikken om de stadig alt for mange unge, der aldrig får en ungdomsuddannelse. Siden 2017 har man haft en målsætning om, at mindst 90 pct. af alle 25-årige i 2030 skal have gennemført en ungdomsuddannelse.¹² I 2021 var der dog stadig ca. 20 pct. af de 25-årige, der hverken var i gang eller havde gennemført en ungdomsuddannelse.¹³

Ser man nærmere på, hvad der kendetegner gruppen, som ikke får en uddannelse, er der også flere ligheder med gruppen af FGU-lærlinge i vores undersøgelse. Blandt andet er det også cirka halvdelen af denne gruppe, som tidligere har påbegyndt en erhvervsuddannelse uden at gennemføre.¹⁴

Hvis det går lærlingene bedre på den FGU-baserede EUD, og det faktisk lykkes dem at gennemføre, så vil det altså bidrage direkte til at nedbringe antallet af unge uden uddannelse.

SAMMENFATNING – LÆRLINGENES ERFARING FØR UDDANNELSEN

- Størstedelen af FGU-lærlingene har dårlige erfaringer med at gå i skole. Næsten alle havde problemer med det faglige, da de gik i grundskolen, og kun en tredjedel angiver, at de havde det godt i skolen.
- Lærlingene har mange forskellige personlige, psykiske og sociale udfordringer. En tredjedel fortæller uopfordret, at de har en psykisk diagnose såsom angst eller ADHD.
- Fælles for FGU-lærlingene er, at de ikke vurderes at kunne gennemføre en erhvervsuddannelse på ordinære vilkår. Næsten halvdelen har forsøgt tidligere – en del af dem flere gange.
- En tredjedel af lærlingene har gået ledige i en kortere eller længere periode inden de startede på FGU.
- På flere parametre ligner lærlingene den gruppe af unge, som ikke gennemfører en ungdomsuddannelse, før de fylder 25 år.

¹² Se [Aftale om bedre veje til uddannelse og job](#) (3. oktober 2017), s. 3.

¹³ Se [Danmarks Statistik, STATUS10](#).

¹⁴ Se Reformkommissionen (2021). [Faktaark: Unge uden uddannelse](#), s. 2.

UNDER UDDANNELSEN – OPLEVELSEN AF FORLØBET SOM LÆRLING

Som beskrevet ovenfor har lærlingegruppen en række forskellige udfordringer, og størstedelen har haft store faglige udfordringer i deres tidligere skoleforløb. Efter alt at dømmes vil de ikke kunne gennemføre en ordinær EUD. Omtrent halvdelen af de unge, vi har talt med, har allerede prøvet uden succes.

Det oplagte spørgsmål er derfor, om det går dem bedre på som FGU-lærlinge, hvor vejen ganske vist er anderledes, men hvor de ikke desto mindre skal opnå det samme faglige niveau og leve op til de samme faglige krav som på en ordinær erhvervsuddannelse. Lykkes det at bryde mønsteret med dårlige oplevelser fra tidligere skole- og uddannelsesforløb? Hvis det lykkes, bliver spørgsmålet: *Hvorfor?* Hvad er det FGU-baserede lærlingeforløb kan i forhold til disse udfordrede unge?

Vi har i vores interviews spurgt lærlingene ind til deres generelle trivsel under den FGU-baserede EUD, herunder både som lærlinge på FGU og i skoleforløbene på erhvervsskolen. Vi har ligeledes spurgt lærere og ledere om deres opfattelse af lærlingenes forløb, lærlingenes forhold til deres mester og i det hele taget de unges erfaringer som FGU-lærlinge.

Selvom lærlingenes vej til en FGU-baseret EUD har været forskellige, og de har forskellige erfaringer med sig, så har lærlingene i høj grad samme oplevelse af forløbet som FGU-lærling. Størstedelen af de lærlinge, vi har talt med, er enige om fire ting: (a) de oplever en markant bedre trivsel på FGU-lærepladsen, end de gjorde i folkeskolen; (b) de er positive overfor den mere praktiske læringstilgang på FGU-lærepladsen; (c) de har fået en stor støtte fra værkstedslærerne; (d) og de føler, de har et større ansvar, hvilket giver lærlingene selvtillid.

TRIVSEL PÅ UDDANNELSEN

Når vi spørger lærlingene ind til, hvordan de har det som lærlinge på FGU, er de over en bred kam meget positive. Langt størstedelen fortæller, at de trives godt og er blevet glade for at komme i skole og gå på arbejde. Med tanke på, at vi har med en gruppe at gøre, som typisk har haft det meget svært med at gå i skole tidligere, er det iøjnefaldende.

En nuværende smedelærling fortæller for eksempel:

”Som lærling har jeg haft det superrart. Jeg har lyst til at stå op hver dag, komme i skole, snakke med folk, lære noget nyt. Det er lidt en lettelse, nu ved man, at man har tre år til at blive færdig med den her uddannelse og finde job bagefter. (...) At blive lærling, det synes jeg bare var dejligt.”

En anden tidligere lærling, som er blevet færdig som skov- og naturtekniker, fortæller tilsvarende, at det var en helt anden uddannelsesoplevelse, end hun havde oplevet før:

”Jeg elskede at være på FGU, og jeg savner det. Jeg har faktisk også kontaktet dem og spurgt, om jeg ikke godt kunne komme derud igen. Men det kan jeg bare ikke, jeg har

ikke brug for hjælp. Jeg har haft en fuldstændig lodret stigning personligt, altså hvordan man opfører sig, og læringsmæssigt – det er jo bare takket være dem.”

FGU-lærlingene trives ikke kun bedre, når de er på FGU-værkstedet. De fleste fortæller også, at det går godt, når de er på skoleophold på erhvervsskolen. Det er ellers denne del af uddannelsen, hvor man måske kunne forvente, at de ville have det svært, fordi de skal følge skoleundervisningen på lige fod med alle andre lærlinge. Flere FGU-lærlinge beskriver da også, at det var en del af forløbet, som de var nervøse for på forhånd, blandt andet fordi mange havde haft dårlige oplevelser fra tidligere forsøg på erhvervsskolen. Alligevel går det de fleste af dem godt.

En nuværende klejnsmedelærling deler sin erfaringer med de ordinære EUD-elever:

”Nu har jeg lige haft noget undervisning med nogle elever, som jeg altid har troet var lidt længere fremme, men de viste sig egentligt at være på nogenlunde samme niveau. Så det var meget fedt”.

Oplevelsen af, at de godt kan følge med de ordinære erhvervsskoleelever fagligt, går igen hos de fleste af lærlingene. Og billedet bekræftes også af flere af de lærere og ledere på FGU, som vi har talt med. Faktisk peger flere af lærerne på, at FGU-lærlingene på nogle områder har et forspring i forhold til de ordinære EUD-lærlinge. En lærer siger for eksempel:

”Vi oplever faktisk ofte, at når de kommer ind på deres skoleophold på erhvervsskolen, så er de bedre klædt på end de andre erhvervsskoleelever.”

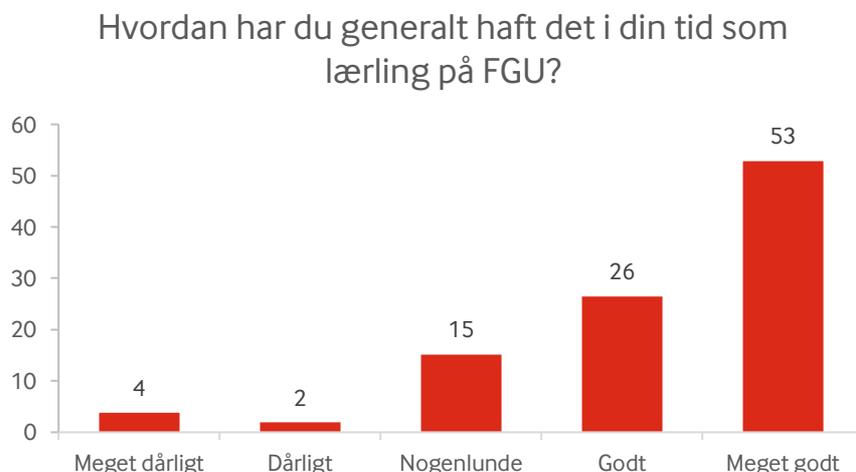
Flere af lærlingene forklarer, at de har fået nemmere ved at modtage den mere ”boglige” undervisning end før, og at de har fået en større tro på egne evner. En lærling, som er i gang med den grundlæggende praktiske oplæring på FGU fortæller:

”Jeg er faktisk slet ikke bekymret [for at begynde på hovedforløb på erhvervsskolen] (...) jeg føler selv, jeg er vokset meget med opgaven. Jeg er faktisk ikke bange for at skulle sige, at når jeg endelig kommer op til hovedforløbets svendep prøve, at jeg så består, og jeg består den meget pænt”.

For at få en samlet vurdering af, hvordan lærlingene trives på den FGU-baserede EUD, har vi igen bedt dem om en samlet vurdering, jf. figur 4. Her svarer hele 79 pct. af alle de nuværende og tidligere lærlinge, at de har haft det godt eller meget godt som lærlinge på FGU. 15 pct. svarer ’nogenlunde’, mens 6 pct. angiver, at de har haft det dårligt eller meget dårligt.

Svarene viser, at lærlingene generelt trives langt bedre, end de gjorde i folkeskolen, som de blev bedt om at vurdere på samme skala, jf. ovenfor. Over halvdelen siger, at de har haft det ’meget godt’ som FGU-lærlinge. Det var der kun én ud af 20 som sagde om deres tid i folkeskolen. Fire ud af fem angiver, at de har haft det bedre som FGU-lærlinge end som elever i folkeskolen.

Figur 4. Lærlingenes trivsel på FGU (pct.)

Note: Figuren viser svarfordelingen blandt både nuværende og tidligere lærlinge på FGU. N=53.

Kilde: Cevea

MERE PRAKTISK LÆRINGSTILGANG

En anden ting, som næsten alle lærlingene beskriver, er at der på den FGU-baserede EUD er en anden måde at lære på. Det beskrives også som en af grundene til, at de trives bedre, end de har gjort tidligere i uddannelsessystemet.

FGU-lærlingene fortæller, at undervisningen er mere "hands-on" og "håndgribelig", end de har været vant til. En nuværende mediegrafiker-lærling beskriver læringsmåden sådan:

"Der er ikke så meget sidde på skolebænken og papirer, at man skal huske en hel masse. Det kommer der jo til at være, når man tager på hovedforløb inde på teknisk skole. Men når man er på lærepladsen, så er det fuldstændig ligesom at være ude i et helt normalt arbejde (...) Jeg synes det er dejligt. Jeg elsker at lære ting, jeg kan bare ikke sidde for længe, eller få alt for mange informationer ind, uden at jeg bliver bombet oveni hovedet."

En anden, der er i lære som ejendomsservicetekniker, deler også sin erfaring:

"Den er anderledes, jeg sidder ikke inde i en klasse dag ud og dag ind. Jeg går og laver ting og sager – og jeg kan rigtig godt lide at bruge mine hænder. Så det med at lave en opgave selv eller med andre, det har jeg det meget hyggeligt med."

Mange af de lærere og ledere, vi har talt med, betoner også den mere praktiske læringstilgang som helt central for, hvorfor det er muligt for mange af lærlingene at komme igennem en FGU-baseret EUD.

En lærer beskriver den praktiske tilgang som helt central: "Vores tilgang er meget baseret i virkeligheden. Vi laver ikke bare noget for at lave det. Alt, hvad vi laver, skal bruges til noget."

Lærlingene har et væld af forskellige udfordringer og *har* i mange tilfælde behov for særlig støtte – men mange af lærlingene fortæller, at måden at lære på er vigtig i sig selv for, at de kan komme igennem uddannelsen. En leder opsummerer det på denne måde:

”Det er kendetegnende for mange af vores lærlinge, at de sagtens kan være med fagligt, men de har behov for en anden måde at komme igennem på, et mere praktisk baseret værksted og ikke så meget skole.”

Vurderingen er altså, at den mere praksisorienterede læring ikke betyder, at det faglige niveau er lavere end på en ordinær EUD.

Den mere praktiske tilgang opleves især i den grundlæggende praktiske oplæring på FGU-værkstedet, der erstatter grundforløbet på erhvervsskolen. En nuværende mediegrafiker-lærling, med erfaring fra et tidligere forsøg på en ordinær EUD beskriver forskellen:

”Jeg kan huske, da jeg startede på gartneruddannelsen [på en ordinær EUD], at vi fik en ordentlig stak papirer med billeder af diverse planter på og så den samme stak papirer ved siden af med de latinske navne, og så siger de: ’Det skal I lære indenfor et år, udenad’. Det er ikke det samme her. Det er meget ’Kan du ikke, så lærer du det’, ’Det har jeg ikke prøvet før, så det kan jeg nok godt finde ud af’ – det er ligesom den tilgang, der er til det. Det har åbenbart virket for mig.”

STOR STØTTE OG TÆT FORHOLD TIL VÆRKSTEDSLÆRER

En anden pointe, som går igen på tværs af vores interviews, er, at FGU-lærlingene oplever, at værkstedslærerne på FGU støtter dem mere og tager hensyn til deres forskellige behov. Både ledere, lærere og mange lærlinge selv fremhæver dette som helt afgørende for, hvorfor det går lærlingene godt på uddannelsen.

Der er en række muligheder for særlig støtte på den FGU-baseret EUD, som ikke findes på en ordinær EUD. Dels beskriver mange af lærerne, at der er mere tid og ro til at lære tingene. Det skyldes blandt andet, at FGU-lærlingene har længere tid til den grundlæggende praktiske oplæring, som tager et helt år, sammenlignet med et almindeligt grundforløb 2, som tager 20 uger. Desuden har lærlingene mere tid sammen med læreren. Typisk er der højst tre lærlinge på et værksted, og det betyder, at den enkelte lærling har mulighed for at sidde alene med værkstedslæreren som underviser.

Den støtte er vigtig for at lærlingene kan komme igennem. En lærer beskriver for eksempel:

”Det afgørende for, at mine lærlinge kan komme igennem hos os og ikke på en ordinær erhvervsuddannelse, det er den ekstra støtte og den ekstra opmærksomhed, der er på deres udfordringer.”

De fleste af værkstedslærerne beskriver, at de også bliver lukket ind i det private og støtter lærlingene med deres personlige udfordringer og problemer. Det skaber en meget tæt relation mellem lærling og værkstedslærer. En lærer fortæller:

”Man bliver lukket meget tæt ind i privatsfæren for at kunne løse opgaverne og skabe et trygt miljø. Jeg er jo nødt til at kende dem rigtig godt, og lærlingene skal være trygge. Der skal trøstes en gang imellem og gives en krammer for, at de kan være der.”

En anden værkstedslærer fortæller tilsvarende om relationen til lærlingene:

”Den er meget tæt. Vi går meget op i, at vi også skal grine og have det sjovt. Vi snakker også om nogle problemer, som kan være lidt følsomme. Så vi kommer jo tæt på hinanden. Vi gør meget ud af sammenholdet på værkstedet.”

Næsten alle de lærlinge, vi har talt med, har også fortalt om den meget tætte relation til deres mester, som har hjulpet dem igennem svære perioder og hjulpet med forskellige personlige udfordringer. En færdigudlært bådebyggerlærling fortæller:

”Uden at smøre tykt på, så er det dem [lærerne], der har holdt mig i hånden, holdt hånden over mig, og under mig, og ligesom hjulpet mig igennem. Jeg har haft en utrolig skarp mester (...) Jeg skulle nok have klaret noget alligevel, men de har fan’me gjort meget for mig.”

Nogle lærlinge fortæller også, at deres værkstedslærere har haft stor betydning for, at de overhovedet valgte at blive lærlinge. En lærling fortæller:

”Jeg har gået dernede og kæmpet med en masse ting. Blandt andet har de hjulpet mig ud af mit misbrug på et tidspunkt, fået mig på ret køl. Jeg var blevet meget syg ovenpå alt det. Det tog nok to års tid, hvor jeg gik som almindelig FGU-elev. Bare fordi så havde jeg noget at lave. Så blev de ved med at stikke til mig om en lærlingeplads, så lige pludselig, så sprang jeg på”.

Mange af lærerne og de tidligere lærlinge fortæller også, at de stadig har kontakt til hinanden i årene efter, at de er blevet færdigudlært.

En af de ledere, vi har talt med, understreger, at den tætte relation til værkstedslæreren er afgørende for lærlingenes mulighed for at gennemføre uddannelsen:

”Vi har nogle lærlinge, som fagligt er enormt dygtige, men måske var der et større behov for det håndholdte, og for en tæt relation til værkstedslæreren for at holde eleven på sporet og holde fast i motivationen”.

I nogle tilfælde er det kun i en periode, at lærlingene har behov for den særlige støtte ifølge nogle af lærerne. Nogle har måske en personlig krise, som de skal igennem, andre skal have lært, hvordan man opfører sig på en arbejdsplads, og mange har behov for at få opbygget en større tro på sig selv. ”Når de så er kommet videre, så har de ikke brug for så meget hjælp længere,” som en lærer beskriver det.

Dette beskrives især af lærerne på de skoler, hvor man har en ambition om, at lærlingene skal overgå til en ordinær EUD. I de tilfælde kan tiden som FGU-lærling ruste lærlingene til livet i en almindelig

virksomhed. De første år som FGU-lærling kan på den måde fungere som en blød overgang for nogle unge, hvor skridtet vil være for stort at tage på én gang.

LÆRLINGE VOKSER MED ANSVAR OG FÅR TRO PÅ EGNE EVNER

Selvom den store støtte under uddannelsen er vigtigt, så er det en central pointe, at lærlingene også får et ansvar på værkstedet, og det er helt afgørende for deres udvikling. Det fortæller størstedelen af de lærere og lærlinge, vi har tale med.

Når man går fra at være almindelig FGU-elev til at være lærling på et værksted, så får man nemlig en anden rolle. For eksempel fortæller lærlingene, at de har ansvar for at hjælpe de andre elever på værkstedet, for at styre arbejdet på værkstedet, når mester ikke er til stede, og generelt være en rollemodel for de elever, som ikke er lærlinge. Lærlingene har og tager ansvar.

En nuværende klejnsmedelærling fortæller:

”Der kom rigtigt meget ansvar som lærling. Man skulle låse værkstedet af, hvis mester var gået, man skulle tage ansvar for nogle elever, man skulle tage ansvar for sine egne handlinger. Man kunne ikke bare lave et halvfærdigt resultat, fordi så siger mester: ’Du må selv klare resten’. (...) Det var helt sikkert fedt. Du får så meget ansvar, så hurtigt. Jeg har fået lov til at stå og lave meget svære og komplicerede ting som førsteårs-lærling, hvor du skal ud på anden, eller tredje år, ude på et rigtigt værft, før du får lov til at lave de ting”.

En anden lærling fortæller, at det større ansvar var noget af det bedste ved at blive lærling:

”Jeg tror på daværende tidspunkt, at det bedste var, at man fik en god mængde ansvar. Det gav en mening i det, du lavede, i stedet for, at du bare var en elev som gik i skole.”

Selvom overgangen fra elev til lærling kan være svær for nogle, så fortæller alle værkstedslærerne samstemmende, at lærlingene virkelig vokser med rollen, og det betyder meget for deres selvtillid.

En lærer siger: *”De vokser jo, når de får noget mere ansvar. Når de oplever, at der er andre, der kommer hen og spørger dem om nogle ting.”* En anden siger:

”De får en helt anden rolle, når de bliver lærlinge. De skal tage ansvar og initiativ selv og ikke sættes i gang hele tiden. (...) Den ene af vores lærlinge er vokset 10 cm og blevet så enormt glad. Han er totalt vokset med opgaven.”

Resultatet er ofte, at lærlingene får en langt større selvtillid og tro på egne evner – noget som rigtig mange af lærlingene har kæmpet med, da de startede på FGU. At styrke deres selvtillid og tro på egne evner er en af de største opgaver for at få dem igennem, fortæller flere af lærerne:

”Det vigtigste for at få dem igennem er, at man har noget tillid til de elever, man har, og også får givet dem noget selvtillid, så de selv tror på, at de kan. Mange af dem kan jo en hel masse, de tror bare ikke selv på det”.

En anden lærer siger:

”Det vigtigste er at møde dem der, hvor de er, og at give dem en masse succeser i hverdagen. Det er kodeordet. Mange af dem kommer efter nogle trælse år i folkeskole eller efterskole. Så det vigtigste er at overbevise dem om, at de faktisk godt kan”.

DELKONKLUSION

På baggrund af lærlingenes fortællinger står det helt klart, at langt størstedelen har en meget positiv oplevelse af forløbet som lærlinge på FGU, og at det står i stærk kontrast til deres tidligere erfaringer med skolesystemet. På baggrund af interviews med både lærere, ledere og lærlingene selv, er der tre ting, som ser ud til at være helt centrale for, at lærlingene trives og har mulighed for at gennemføre uddannelsen.

For det første er den FGU-baserede EUD kendetegnet ved en mere praktisk læringstilgang, som mange af lærlingene trives bedre med.

For det andet oplever lærlingene, at de får en høj grad af støtte, og at der bliver taget hensyn til deres individuelle behov. Mange af lærlingene får en tæt relation til deres værkstedslærere, som de også kan trække på, når de har problemer ud over det faglige.

For det tredje oplever lærlingene at få et ansvar og blive mødt med en stor tillid på trods af deres udfordringer. Det har stor betydning for lærlingenes motivation og personlige udvikling, og at de tager et ansvar for de andre FGU-elever.

SAMMENFATNING – FORLØBET SOM LÆRLING

- Langt størstedelen af FGU-lærlingene trives på uddannelsen – Cirka 4 ud af 5 angiver, at de har haft det godt. 4 ud af 5 angiver også, at de har haft det bedre som FGU-lærlinge, end de havde det som elever i folkeskolen.
- Både lærlingene og lærerne på FGU fremhæver den mere praksisorienterede læringstilgang som en væsentlig grund til, hvorfor det går de ellers skoletrætte lærlinge så godt på uddannelsen.
- Næsten alle lærlinge fortæller om en tæt relation til deres værkstedslærere, som giver dem stor støtte, og at det er afgørende for deres muligheder for at gennemføre.
- En stor del af lærlingene fortæller, at de oplever at blive betroet et ansvar som lærlinge, og det har stor betydning for deres selvtillid og udvikling. Lærlingene fungerer typisk som rollemodeller for de andre FGU-elever.

EFTER UDDANNELSEN – GENNEMFØRSEL OG BESKÆFTIGELSE

Som beskrevet i de foregående afsnit har FGU-lærlingene det til fælles, at de af forskellige grunde ikke vurderes at kunne gennemføre en ordinær erhvervsuddannelse. En stor del af dem har forsøgt op til flere gange uden succes, og de har som regel dårlige erfaringer med at gå i skole, inden de havner på FGU. Alligevel har de altså fået muligheden for at få et svendebrev gennem FGU-baseret EUD, og de gennemførte interview med nuværende og tidligere lærlinge har efterladt et klart indtryk af, at langt de fleste trives på uddannelsen.

En ting er trivsel på uddannelsen. Det er vigtigt i sig selv. Men det er selvfølgelig også afgørende, at de rent faktisk gennemfører uddannelsen og får et svendebrev og et job bagefter.

Som nævnt findes der ingen registerbaserede opgørelser over, hvor mange FGU-lærlinge, der gennemfører uddannelsen, og hvor mange der efterfølgende finder et job.

For at få et indtryk af, hvor mange der gennemfører uddannelsen, og hvordan det går lærlingene efterfølgende, har vi derfor spurgt de lærlinge, ledere og lærere, der medvirker i vores undersøgelse, om udsigten til at gennemføre og få et job efter uddannelsen. Vi har både spurgt de lærlinge, som er blevet færdige, hvordan det er gået efterfølgende, og de nuværende lærlinge, om de forventer at gennemføre og få et job efter uddannelsen.

I det følgende vil vi på den baggrund beskrive først, (a) hvor mange der gennemfører uddannelsen, og hvor mange af de nuværende lærlinge, der tror, de gennemfører; (b) hvor mange af de tidligere lærlinge, der er kommet i beskæftigelse, og hvor optimistiske de nuværende lærlinge er om deres jobmuligheder; og (c) om lærlingene, når de kommer ud på den anden side, har en oplevelse af, at de får lige så gode kvalifikationer, som dem, der tager en ordinær EUD.

FÅ FALDER FRA PÅ UDDANNELSEN

De fem FGU-institutioner, der har deltaget i projektet, har tilsammen haft ca. 84 lærlinge, der enten har afsluttet eller afbrudt deres forløb, siden FGU blev oprettet i august 2019. Heraf har der været en frafald på knap en tredjedel (27 ud af 84). Godt to ud af tre har altså enten gennemført den FGU-baseret EUD eller er overgået til en ordinær læreplads i løbet af deres praktik.¹⁵

Lærlinge, der afsluttede uddannelsen i produktionsskole-tiden, dvs. før august 2019, er ikke med i denne optælling, og der er derfor tale om et temmelig spinkelt datagrundlag.

Spørger man lærere og ledere til, hvor mange der gennemfører uddannelsen set over en længere årrække, angiver mange af dem, at det er langt de fleste, der gennemfører. Den lille del af lærlingene,

¹⁵ 44 lærlinge har afsluttet uddannelsen på FGU, 13 er overgået til en ordinær læreplads og 27 har afbrudt deres forløb. Tallene stammer fra de fem institutioners optællinger for hele FGU-tiden, dvs. fra 1. august 2019 frem til ca. 1. juni 2022. Der er en vis usikkerhed om tallene, da sluttidspunktet for optællingen varierer en smule mellem institutionerne. Lærlinge, som har afsluttet deres uddannelse efter 1. juni 2022, er ikke talt med.

som har afbrudt uddannelsen, har ofte gjort det, fordi de skifter uddannelsesretning eller flytter langt væk fra skolen, forklarer flere af dem. Lærlinge, der skifter uddannelsesretning, vil tælle som frafald. Derfor er det reelle frafald givetvis noget mindre end en tredjedel på de fem institutioner.

Det samlede indtryk, at frafaldet er relativt lavt på den FGU-baseret EUD. Faktisk ser frafaldet ud til at være på niveau med eller en smule lavere end på ordinære erhvervsuddannelser, hvor ca. 40 pct. falder fra.¹⁶ Det er bemærkelsesværdigt – særligt med tanke på, at vi har med en målgruppe at gøre, der har en lang række forskellige udfordringer, som tidligere har vanskeliggjort uddannelse.

Spørger man de nuværende lærlinge, om de regner med, at de vil gennemføre uddannelsen, er der meget stor optimisme. 95 pct. af de adspurgte vurderer, at de kommer til at gennemføre uddannelsen. Selvom det ikke er sikkert, at de får ret, er det slående, at optimismen er så stor i en gruppe, hvor vi ved, at ca. halvdelen tidligere har forsøgt at gennemføre en ordinær EUD uden succes, hvor mange har været på passiv forsøgelse, og hvor mange har kæmpet med lav selvtillid og manglende tro på egne evner.

DE FLESTE TIDLIGERE LÆRLINGE ER I BESKÆFTIGELSE

Vi har også spurgt de tidligere FGU-lærlinge, hvordan det er gået dem, siden de afsluttede eller afbrød deres uddannelse, jf. figur 5.

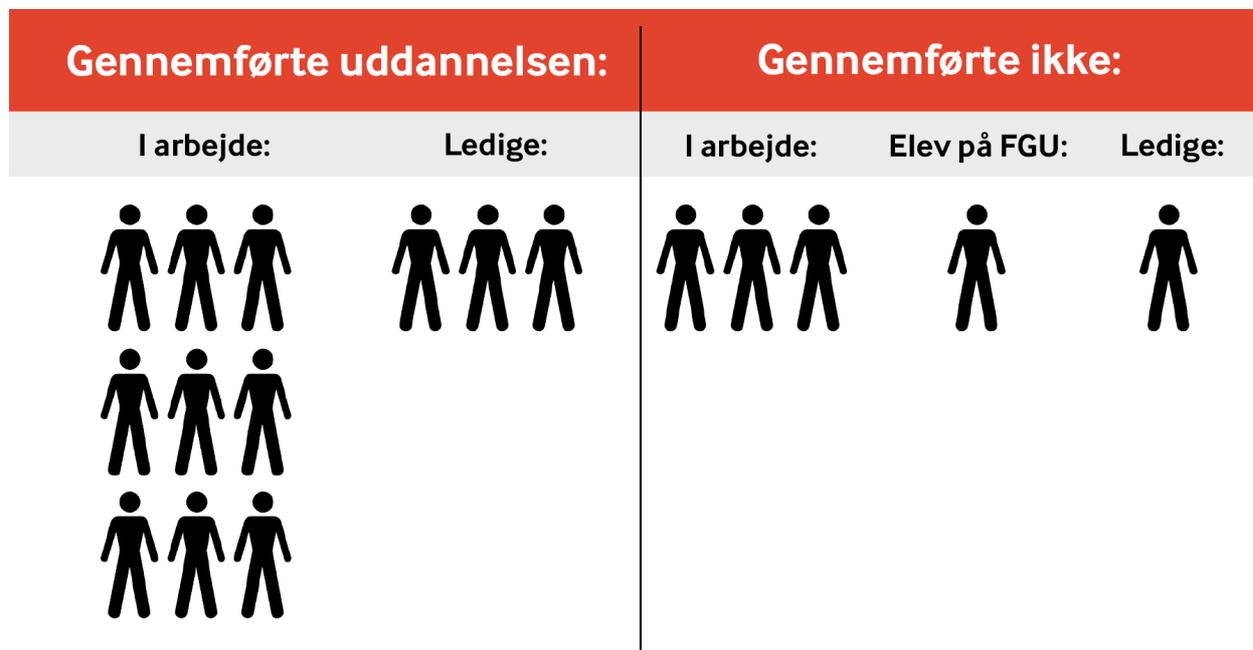
Af de 17 tidligere lærlinge, vi har interviewet, havde fem afbrudt uddannelsen, mens 12 havde fået deres svendebrev som FGU-baserede lærlinge eller som ordinære lærlinge efter at være overgået til en anden læreplads.

Ud af de 12, der havde gennemført, er 9 i arbejde i dag, mens 3 er ledige. Af de 5, der havde afbrudt uddannelsen, er 3 i job i dag, 1 er ledig og 1 er tilbage som almindelig elev på FGU.

Selvom talgrundlaget er for spinkelt til at sige noget håndfast om, hvor mange der kommer i beskæftigelse, så indikerer det, at de tidligere FGU-lærlinge har relativ stor succes med at komme i job.

¹⁶ Danmarks Statistik (30. marts 2022) [NYT: Frafaldet er højest på erhvervsuddannelserne - Danmarks Statistik](#)

Figur 5. Tidligere lærlinges beskæftigelse i dag

Note: Figuren er et overblik over beskæftigelsen for de 17 tidligere lærlinge, som har deltaget i interviews i undersøgelsen.
Kilde: Cevea

Spørger man lærere og ledere, er billedet nogenlunde det samme. Det er generelt indtrykket blandt dem, at størstedelen af lærlingene kommer i job efterfølgende. Flere af lærerne fortæller også, at de gør meget for at hjælpe dem videre i job, når de bliver færdige.

Som det fremgår, er der dog også nogle af de tidligere lærlinge, der er ledige. Det gælder tre af de færdigudlærte, som alle havde gået ledige i en periode på mindst et halvt år, da vi talte med dem.

Samtidig er det heller ikke alle de beskæftigede, der har job inden for det fag, som de er uddannet i. Ikke desto mindre er det værd at bemærke, at der er tale om en gruppe, som før de startede på FGU hverken var lykkedes med at gennemføre en uddannelse eller med at bide sig fast på arbejdsmarkedet.

De, som har størst succes med at finde job, fortæller typisk, at de har brugt deres netværk fra FGU. Det er ofte virksomheder, hvor de har været i praktik i løbet af FGU-tiden, eller virksomheder, som deres værkstedslærer har etableret kontakten til. En lærer fortæller: *"Jeg vil jo gøre alt, hvad jeg kan for at hjælpe dem videre"*. Blandt de lærlinge, der er overgået til en ordinær læreplads hos en virksomhed undervejs, er alle i beskæftigelse. Selvom der er tale om relativt få lærlinge, så kunne dette pege på, at der kan være en fordel i at få lærlingene ud til en virksomhed i løbet af praktikken, som det er ambitionen på nogle af skolerne. Men det kan også være varierende på tværs af fag og den enkelte lærling, hvorvidt det er en god idé at fortsætte som lærling på en almindelig virksomhed.

De lærlinge, der har arbejde i dag, fortæller generelt, at de er glade for deres arbejde, klarer sig godt og føler sig godt klædt på med deres FGU-baserede EUD. En tidligere køkkenlærling fortæller eksempelvis:

”Jeg har været i fast arbejde på en restaurant, siden jeg blev færdig, hvor jeg ikke har haft en sygedag i det år, jeg har været her. Det er perfekt jo. (...) Min køkkenchef er kun 24, og han har også gået på produktionsskolen – det er ikke nogen hemmelighed, at han har tilbudt mig at komme på en Michelin-restaurant nede i Spanien for at få noget mere erfaring. Det er sådan, man kommer skridtet videre i branchen.”

Spørger man de lærlinge, der er i gang med uddannelse, ser de generelt lyst på deres fremtidsmuligheder. De fleste har planer om at skulle arbejde, når de har afsluttet uddannelsen, og størstedelen tror, at de får nemt ved at finde arbejde, jf. figur 6. Det er bemærkelsesværdigt, at dette tal er så højt, når næsten alle lærlingene tidligere har været meget usikre på fremtiden, om de ville få et arbejde, og hvad de ville arbejde med. De har altså fået større selvtillid og føler sig nu godt rustet til at komme ud på arbejdsmarkedet.

Figur 6. Lærlinges forventning til job efter endt uddannelse (pct.)

Note: Figuren viser svarfordelingen blandt nuværende lærlinge på FGU. N=31.

Kilde: Cevea

Nogle af de nuværende lærlingene fortæller, at de gerne vil uddanne sig videre, når de er færdige. Det er ofte unge, som måske har haft drømt om at blive noget specifikt, men først har fået troen på det og ressourcerne til det, efter at de er blevet FGU-lærlinge. Det er blandt andet ernæringsassistenter, som ønsker at tage kokkeuddannelsen.

En anden, som er i lære som ejendomsservicetekniker, fortæller om sine fremtidige planer:

”Jeg tror absolut at jeg er godt rustet [til at komme ud på arbejdsmarkedet] (...) Jeg har tænkt mig at arbejde ca. 3-4 år som ejendomsservicetekniker, videreuddanne mig som

bygningskonstruktør, arbejde som bygningskonstruktør, og opsætte nogle ejerlejligheder og leje dem ud”.

UDDANNELSEN SES IKKE SOM 'ANDENRANGS'

Som beskrevet tidligere opnår man med en FGU-baseret EUD samme kompetenceniveau som med en ordinær EUD, og svendepøven er identisk. Derfor er det dog ikke en selvfølge, at de ude i virksomhederne opfattes som lige gode. Vi har derfor spurgt både lærere og tidligere lærlinge, om de oplever, at en FGU-baseret EUD bliver betragtet som ligeværdig med en ordinær EUD.

De fleste af de tidligere lærlinge fortæller, at de oplever, at en FGU-baseret EUD ses som lige så god som en ordinær EUD. En færdigudlært lærling, som i dag er i arbejde, fortæller:

”Mine kollegaer og chef ser et svendebrev som et svendebrev. De ser at du har et, og så spørger de egentlig ikke mere ind til det”.

Lærlingene oplever også generelt, at de kan det, de skal kunne, når de er færdige, og hvis ikke, lærte de det hurtigt på jobbet. En tidligere klejnsmedelærling fortæller også:

”Der er ikke forskel. Jeg kan det samme som [mine kollegaer] kan. Der er nogle ting, som jeg kan bedre end de kan... – der er flere af dem, som ikke kan svejse, det kan jeg. Det første sted kunne jeg også det samme, måske ikke lige så hurtigt, ikke lige så godt, men de havde også ti-femtenårs erfaring, ellers var der ikke noget der”.

Spørger man lærerne, svarer de også overvejende, at de ikke tror, en FGU-baseret EUD bliver set som ringere end en ordinær EUD. *”Jeg tror ikke, at arbejdsgiverne kan mærke forskel,”* siger en lærer for eksempel.

Der er dog også enkelte lærlinge, der oplever at uddannelsen bliver set som en andenrangsuddannelse. En nuværende ejendomsserviceteknikerlærling fortæller, at han møder fordomme i sin egen familie, *”men jeg er rimelig sikker på, jeg får job bagefter”*, fortæller han samtidig.

Mange af de lærlinge, vi har talt med, nævner deres frustration over, at man som FGU-baseret lærling ikke får almindelig lærlingeløn, men kun den meget lavere skoleydelse. Denne forskel er bestemt heller ikke gavnlige for idéen om, at en FGU-baseret er lige så meget værd som en ordinær EUD. Det fremhæver en af ledere, vi har talt med:

”Det er til stor frustration for vores lærlinge. Og det er også svært for os at forklare dem hvorfor. Vi gør jo meget ud af at forklare dem, at det er en faglært uddannelse, som er fuldstændig på niveau med de øvrige faglærte uddannelser. Det er jo et vigtigt aspekt ved FBE, at det ikke er en andenrangs uddannelse, men det er bare en anden vej til det samme svendebrev. Det at man får en lavere løn under uddannelsen, det peger jo klart i en anden retning.”

Denne problematik ændrer dog ikke på, at lærlingene generelt oplever den FGU-baserede EUD som lige så god som en ordinær EUD, og det er også generelt den opfattelse de møder, når de bliver færdige.

DELKONKLUSION

Der er generelt stor optimisme hos de nuværende lærlinge, når de spørges ind til deres mulighed for at gennemføre og deres muligheder for at få et job efterfølgende. Det er bestemt ikke uden grund.

Størstedelen af dem, der starter på en FGU-baseret EUD, gennemfører den eller fortsætter uddannelsen på en ordinær læreplads i en virksomhed. På baggrund af denne undersøgelses relativt spinkle datagrundlag, ser frafaldet på FGU-baseret EUD faktisk ud til at være på niveau med eller *lavere* end på ordinære erhvervsuddannelser.

Når lærlingene afslutter uddannelsen, er det også de fleste, der kommer videre i enten i job eller i videre uddannelse, og når de kommer ud på arbejdsmarkedet, føler de sig helt generelt godt rustet med deres uddannelse. De fleste lærlinge oplever også, at deres uddannelse har samme niveau som en ordinær EUD.

Billedet er ikke entydigt. Der er lærlinge, der afbryder uddannelsen, og der er også færdigudlærte, der har svært ved at få fodfæste på arbejdsmarkedet. Alt i alt må undersøgelsens resultater dog siges at være positive med tanke på, at det er en gruppe, som ellers var faldet igennem det almindelige uddannelsessystem og formentlig var i stor risiko for at ende i gruppen af unge med hverken uddannelse eller job.

På trods af det relativt lave antal tidligere FGU-lærlinge i undersøgelsen, så tegner deres beretninger et klart billede – den FGU-baserede erhvervsuddannelse betyder, at størstedelen af de unge, der eller ikke ville have fået en uddannelse, får et svendebrev. Efterfølgende får flertallet også et job.

SAMMENFATNING – GENNEMFØRSEL OG BESKÆFTIGELSE

- Størstedelen af FGU-lærlingene får deres svendebrev – kun knap en tredjedel falder fra. Dermed ser frafaldet ud til at være på niveau med eller endda lavere end på ordinære erhvervsuddannelser.
- Langt størstedelen af lærlingene kommer i beskæftigelse. Kun 4 ud af de 17 tidligere lærlinge, vi har interviewet til i undersøgelsen, er ledige i dag.
- Der er stor optimisme blandt de nuværende lærlinge om deres fremtidsudsigter. 95 pct. regner med at gennemføre uddannelse, og 58 pct. tror, at det bliver nemt ved at finde arbejde bagefter.
- Lærlingene oplever generelt ikke, at uddannelsen er mindre værd end en ordinær EUD – hverken under uddannelsen, eller når de kommer ud på arbejdsmarkedet efterfølgende.

FLERE FGU-LÆRLINGE: STOR GEVINST FOR DE OFFENTLIGE KASSER

Som analysen viser, er der store gevinster for den enkelte unge ved at komme i gang som FGU-lærling. Størstedelen bliver hængende og gennemfører uddannelsen, stort set alle har fået mere selvtillid og et mere positivt syn på fremtiden, og udsigterne til et faglært job er også rigtig gode.

Spørgsmålet er, om det også er en investering, som kan betale sig i kroner og øre for det offentlige? Det korte svar er, at det kan den. Investeringen i flere FGU-lærlinge lønner sig.

Det er ikke helt let at beregne præcist, hvor stort afkastet vil være. Det afhænger af, hvordan det ville gå de unge, hvis de ikke blev FGU-lærlinge og på den måde fik en erhvervsuddannelse, som det danske samfund i den grad har behov for. Vi beregner derfor effekten af at blive faglært for to alternative forløb:

- (1.) Et alternativ, hvor den unge forbliver ufaglært og igennem livet arbejder og tjener lige så meget som andre ufaglærte. Det er det mest optimistiske scenarie, for vi ved, at mange unge FGU-lærlinge allerede har oplevet kortere eller længere perioder som ledige og har andre udfordringer. Det betyder, at vi i dette scenarie givetvis *undervurderer* gevinsten for de offentlige kasser.
- (2.) Et alternativ, hvor de unge er ledige og på offentlig forsørgelse på en ydelse, der svarer til kontanthjælp, hvis de ikke bliver FGU-lærlinge og får en uddannelse. Det er det mest pessimistiske scenarie, for mange vil givetvis have perioder med jobs. Det betyder, at vi i dette scenarie kan *overvurdere* gevinsten. Til gengæld vil nogle med psykiatriske diagnoser og mange år på kanten af arbejdsmarkedet sikkert ende på førtidspension, og så er ydelsen og dermed de offentlige udgifter større end, hvis man er på kontanthjælp.

Vores beregninger tager udgangspunkt i analyser lavet af AE-Rådet.¹⁷

Fra ufaglært til faglært. Faglærte har oftere beskæftigelse end ufaglærte, de trækker sig senere tilbage fra arbejdsmarkedet, og de har desuden en højere løn. Alle dele bidrager i løbet af et arbejdsliv til, at faglærte betaler mere skat end ufaglærte.

I AE-Rådets beregninger af gevinsten ved at løfte en person fra ufaglært til faglært sparer det offentlige 2,2 mio. kr. (saldo-effekten), når man sammenligner faglærte med de ufaglærte, der i øvrigt ligner de faglærte mest (matching).¹⁸ Vores gruppe af unge er generelt set *ikke* blandt de stærkeste ufaglærte, så derfor er gevinsten på 2,2 mio. kr. et meget lavt skøn. AE-Rådet beregner gevinsten for 18-80-årige, men da vi ved, at FGU-lærlinge bliver færdige noget senere, regner vi kun

¹⁷ AE-Rådet (8. september 2020). [HF-uddannelserne på VUC løser en vigtig uddannelsespolitisk opgave](#); AE-Rådet (august 2019). [Fra ufaglært til faglært forbedrer de offentlige finanser](#); AE-Rådet (25. oktober 2020). [Mindre frafald hos børn af ufaglærte giver milliongevinster for samfundet](#)

¹⁸ AE (25. oktober 2020). [Mindre frafald hos børn af ufaglærte giver milliongevinster for samfundet](#), s. 4-5

med en gevinst i alderen 25-65 år. Vi antager således også, at de udtræder af arbejdsmarkedet senest som 65-årig.

Med disse meget forsigtige antagelser bliver gevinsten 1,9 mio. kr. per FGU-lærling, der går fra at være ufaglært til at bliver faglært.

Fra kontanthjælp til faglært. Gevinsten er naturligvis meget større, når vi alternativt antager, at den unge slet ikke kommer i beskæftigelse og vil være på en offentlig ydelse svarende til kontanthjælp hele livet, hvis de ikke får en erhvervsuddannelse gennem FGU. For så er gevinsten ved at blive faglært ikke kun flere skatteindtægter men også færre forsørgelsesudgifter.

Vi antager, at den unge kun har ret til den lave uddannelseshjælp på 7.541 kr. om måneden (hjemmeboende), inden de fylder 30 år, mens de derefter får den laveste kontanthjælp på 11.698 kr. om måneden.¹⁹ Den årlige gevinst ved at løfte en person fra uddannelseshjælp til faglært beskæftigelse er 167.800 kr., mens gevinsten ved at løfte en person fra kontanthjælp til faglært beskæftigelse er 206.700 kr.²⁰

Der er tale om meget forsigtige antagelser, da udgifterne til kontanthjælp er betydeligt større, hvis de unge modtager aktivitetstillæg og på et eller andet tidspunkt får børn. Forsørgelsesudgifterne vil også let kunne blive meget større, hvis man kommer på en anden ydelse end kontanthjælp. Hvis man ikke har været i beskæftigelse gennem rigtigt mange år, vil man i mange tilfælde ende på førtidspension, og den er dyrere. Men vi regner altså kun med offentlige udgifter svarende til en ydelse på laveste kontanthjælpsniveau.

Endelig antager vi ligesom AE-Rådet, at den faglærte kun er i beskæftigelse 81 pct. af sit arbejdsliv (pga. ledighed, sygdom, barsel mv.), og at forsørgelsesudgiften svarer til kontanthjælpen, når den faglærte ikke er i beskæftigelse. Vi antager også fortsat, at personen kun er på arbejdsmarkedet i alderen 25-65 år og altså går temmelig tidligt på pension.

Med disse meget forsigtige antagelser er gevinsten ved at gennemføre en erhvervsuddannelse 5,5 mio. kr. per FGU-lærling.²¹

Der er altså store penge at spare, når en ung får en faglært uddannelse. Præcis hvor meget, det offentlige kan spare, afhænger af, hvordan det alternativt vil gå den unge, hvis de ikke får en uddannelse. Gevinsten per FGU-lærling, der færdiggør sin uddannelse vil være mellem 1,9 og 5,5 mio. kr.

Kan vi øge antallet af FGU-lærlinge med 100 elever bare et år, bliver gevinsten 114-330 mio. kr., hvis vi i øvrigt antager, at 60 pct. gennemfører uddannelsen. Kan vi øge antallet af FGU-lærlinge med 100

¹⁹ Beskæftigelsesministeriet (2022). [Kontanthjælp](#)

²⁰ AE (8. september 2020). [HF-uddannelserne på VUC løser en vigtig uddannelsespolitisk opgave](#), s. 17.

²¹ I beregningen er det antaget, at løn og ydelser i gennemsnit stiger med 3 pct. om året. Vi tilbagediskonterer desuden alle fremtidige beløb med 4 pct. per år.

om året i 10 år – dvs. med i alt 1000 lærlinge – bliver besparelsen for det offentlige 1,1–3,3 milliarder kroner.

TABEL 1: GEVINST FOR DET OFFENTLIGE VED FGU-LÆRLINGE

	Gevinst per FGU-lærling, der bliver faglært	Gevinst ved 100 FGU-lærlinge (gennemførelse 60 pct.)	Gevinst ved 1000 FGU-lærlinge (gennemførelse 60 pct.)
<i>Løft fra ufaglært til faglært</i>	1,9 mio.	114 mio.	1.140 mio.
<i>Løft fra kontant-hjælp til faglært</i>	5,5 mio.	330 mio.	3.300 mio.

Note: Tal i faste priser (2019-tal). I vores undersøgelse har ca. 70 pct. af FGU-lærlingene gennemført deres uddannelse, men det generelle frafald på erhvervsuddannelserne er 40 pct. Det lægger vi til grund for beregningen. Vi antager desuden, at omkostningen ved at have en FGU-lærling er i samme størrelsesorden som at have en FGU-elev, der ikke er lærling. Dermed bliver brutto- og nettofortjenesten det samme.

HVAD STÅR I VEJEN FOR, AT UDDANNELSEN KAN UDBREDES?

Undersøgelsens konklusioner er generelt meget positive. Den FGU-baserede EUD lever i høj grad op til sit formål ved at sikre, at unge, der ellers ville have svært ved at gennemføre en uddannelse, får et svendebrev.

Derfor er det oplagt at spørge, hvorfor uddannelsen har så begrænset udbredelse. Som beskrevet tidligere er det en lille brøkdel (1-2 pct.) af landets PGU-elever, der starter på en FGU-baseret EUD hvert år. Derfor ser der fortsat ud til at være et stort potentiale for at uddanne flere, og der er store summer at spare for det offentlige, hvis flere bliver FGU-lærlinge og får et svendebrev.

Vi har spurgt lærere og ledere på de medvirkende FGU-institutioner, hvad der står i vejen for, at der uddannes flere på FGU-baseret EUD. På baggrund af både deres svar samt de gennemførte interviews med lærlinge vil vi pege på fire væsentlige barrierer.

EN ALTERNATIV VEJ OG IKKE KUN SIDSTE UDVEJ

Det er en barriere, at den FGU-baserede EUD ikke er etableret som en gængs vej til en erhvervsuddannelse i uddannelsessystemet. I stedet ses det i udgangspunktet først som en mulighed, når andre muligheder er udtømte.

Mange af de medvirkende lærlinge i denne undersøgelse har været igennem flere mislykkede forsøg på en ordinær EUD, før de bliver bevidste om muligheden for denne alternative vej. Desuden kendte de fleste slet ikke til muligheden for at blive FGU-lærling. Det rejser spørgsmålet, om det er nødvendigt, at disse unge skal have ramt panden mod en mur i det almindelige uddannelsessystem,

hvis man på forhånd kunne se, at det var elever med behov for mere støtte eller en anden læringstilgang.

Flere unge med udfordringer bør ledes over til FGU efter grundskolen og introduceres til muligheden for, at det kan være en anden vej til en erhvervsuddannelse. Der er nok også flere af FGU-eleverne, der skal peges i retning af en FGU-læreplads frem for at blive sendt over på en erhvervsskole. En af de medvirkende lærere siger: *"For nogle af dem, man i dag forsøger at få over på en ordinær erhvervsuddannelse, der ville en FGU-baseret erhvervsuddannelse nok være mere egnet."*

Problemstillingen hænger sammen med en diskussion om, hvilken rolle FGU generelt skal have. Trods store politiske ambitioner, er der et stykke vej til, at FGU har fået etableret sig som en 'hovedvej' efter folkeskolen.²² Fra kommune til kommune er der enorm forskel på, hvor mange der henvises til FGU.²³

GIV FLERE ELEVER ADGANG

Reglerne for, hvilke elever der kan starte på en FGU-baseret EUD, bliver også nogle gange en barriere for at uddanne flere, fortæller flere af de lærere og ledere, vi har talt med.

Det gælder især reglen om, at man ikke kan starte på en FGU-baseret EUD, hvis man allerede har bestået grundforløb 2 i samme fag på en ordinær EUD. Hvis en elev for eksempel er kommet igennem grundforløb 2 som tømmer, men er droppet ud efterfølgende, så er eleven afskåret fra at starte en FGU-baseret EUD som tømmer. Det har i flere tilfælde spændt ben for, at en FGU-elev kunne blive lærling på flere af de institutioner, der er med i undersøgelsen. Og det mener flere af lederne, at man bør lave om på: *"Det er vanvittigt ærgerligt at stå med en ung, der står på spring for at gå i gang med sin uddannelse, men som ikke kan få lov at starte på grund af noget, der virker som en besynderlig formalitet"*.

En anden fortæller:

"Vi har haft flere, som gerne ville have en læreplads hos os, men fordi de har gennemført grundforløb 2 i det pågældende fag, har vi ikke kunne tilbyde det. Det er et problem, at der ikke er nogen dispensationsmulighed for den regel. Man tager ikke højde for, at man kan blive ramt af livet på alle mulige måder, som gør at man ikke kan komme igennem den ordinære EUD, men faktisk godt kan blive fx tømmer, hvis bare man får noget hjælp. Det synes jeg er ærgerligt."

En anden formel regel, som kan være en barriere for at uddanne flere er, at man skal være elev på FGU for at kunne starte en FGU-baseret EUD. Det ærgrer en af de lærere, vi har talt med:

"Det er en udfordring, at vi kun må tage fra egne rækker på FGU. Vi må jo faktisk ikke ringe til erhvervsskolen og sige 'Hey, har I nogen, hvor I tænker de kræver lidt særlige hensyn, og som måske skal være FGU-baserede, hvis vi skal have dem igennem?'"

²² Se anden delrapport i EVA's evaluerings- og følgeforskningsprogram for FGU: [Anden delrapport: Implementering af FGU](#)

²³ <https://www.eva.dk/ungdomsuddannelse/kommunale-forskelle-paa-unge-henvises-fgu>

Der er mange elever med forskellige udfordringer, der mistrives og falder fra på de ordinære erhvervsuddannelser i dag. Kun et fåtal af dem havner på FGU efterfølgende. Det er værd at overveje, om det kun er dem, der havner på FGU, der skal have muligheden for at tage en FGU-baseret EUD.

Hvis FGU skal være vejen til en erhvervsuddannelse for flere, kræver det naturligvis også en højere økonomisk prioritering af FGU, som er presset økonomisk. Derfor er det også positivt, at der den 3. oktober 2022 er indgået en bred aftale om, at man vil prioritere flere penge til FGU allerede i år og fra 2023 generelt løfte bevillingen.²⁴

GIV FGU-LÆRLINGENE RET TIL LÆRLINGELØN

En tredje barriere for at få uddannet flere er den lavere løn som lærling på FGU ifølge flere af lærerne og lederne.

Som tidligere nævnt får lærlinge på FGU ikke lærlingeløn som på en ordinær EUD – i stedet får de en noget lavere skoleydelse. Skoleydelsen er på op til 1.557 kr. pr. uge,²⁵ hvilket er væsentligt lavere end en lærlingeløn. Til sammenligning er ugelønnen for eksempel ca. 2.600 kr. for ordinære tømrerlærlinge allerede første år og godt 4.300 kr. det sidste år.²⁶

Det er til frustration for mange FGU-lærlinge, som har svært ved at få økonomien til at hænge sammen, og det bliver en barriere for at få nogle til at starte, fortæller en leder:

”Det eneste minus [ved FGU-baseret EUD] er, at de får den her elendige skoleydelsesløn (...) De laver det samme som andre lærlinge, men de får en helt anden takst. Det kan få nogle til ikke at starte, for de kan ikke få det til at hænge sammen, de kan ikke flytte hjemmefra, så er de i hvert fald nødt til at have flere jobs.”

En lærer fortæller tilsvarende:

”Lønnen er en barriere for at få flere til at blive lærlinge. De går jo til skolepenge. Jeg har en elev, som jeg gerne vil have i lære. Han siger, at hvis ikke han kan få lønnen, så vil han hellere prøve at finde en rigtig læreplads, så han kan tjene nogle penge. Han skal jo også kunne leve og have brød på bordet. Men det er svært for ham at komme ud sådan et sted, for han har nogle problemer, og han er ikke så mødestabil.”

Det bør overvejes at ligestille FGU-lærlingene med ordinære lærlinge og give dem ret til lærlingeløn, hvis man ønsker, at flere unge i denne gruppe skal have mulighed for at få et svendebrev.

STÆRKERE KULTUR OG BEDRE KENSKAB TIL UDDANNELSEN

Selvom ledere og lærere peger på flere ydre barrierer, så mener størstedelen faktisk, at den primære forhindring ligger hos FGU-institutionerne selv. Der er nogle rammer og regler, der kunne forbedres, men det er ikke den primære årsag til, at der ikke bliver uddannet flere, mener flere. FGU-institutionerne er ikke gode nok til at udnytte de muligheder, der allerede findes.

²⁴ <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2022/okt/221003-ny-aftale-oekonomisk>

²⁵ Dette er satsen for 2022 for udeboende lærlinge på mindst 18 år. Se [Takstkatalog for finanslov 2022](#).

²⁶ Se [Bygningsoverenskomsten 2020](#) mellem Dansk Byggeri og 3F, s. 111.

Det skyldes blandt andet, at der er begrænset kendskab til FGU-baseret EUD på nogle FGU-institutioner. Flere af lederne mener faktisk, at det primært er det, som står i vejen for at udbrede uddannelsen. På skoler og værksteder, som ikke har tradition for at have lærlinge, kan det være svært at starte op, som en lærer beskriver:

”Der er nogle lidt fluffy kriterier for, hvornår man kan få lov at tage en FGU-baseret erhvervsuddannelse frem for den ordinære. Mange FGU-lærere er ikke uddannet til at sidde og skrive en ansøgning og argumentere for alt muligt. Det er svært at finde ud af, hvordan fanden man får lov, og hvordan det fungerer. Der er mange, der ikke ved hvordan man gør.”

Ifølge flere af lederne handler det også om, at man på den enkelte institution beslutter sig for, at det er et område, man vil prioritere og forsøge at opbygge en kultur omkring, at man har lærlinge på sine værksteder. Det har mange steder ikke været en prioritet i opstartsfasen af FGU.

På de institutioner, som har en stærk kultur for at have lærlinge, fortæller ledere og lærere, at det har en kæmpe værdi. Dels har det stor betydning for lærlingene selv, hvis der er et større fællesskab af lærlinge på skolen. Dels løfter det niveauet på værkstederne at have lærlinge til gavn for de øvrige FGU-elever. Lærlingene kan også være rollemodeller, som inspirerer flere FGU-elever til at tage en erhvervsuddannelse.

Selvom der er store forskelle mellem institutionerne, så mener flere ledere, at institutionerne ikke er gode nok til at lære af hinanden. Der er ikke noget organiseret samarbejde om FGU-baseret EUD. Hvis der skal være flere FGU-lærlinge på flere skoler, er det oplagt at styrke samarbejdet dels mellem FGU-institutionerne internt, så man kan dele viden og erfaringer, og dels mellem FGU-institutionerne, erhvervsskolerne og de faglige udvalg.

Man kan også overveje at øge det økonomiske incitament til at flere FGU-institutioner tager langt flere FGU-lærlinge, end det sker i dag.

For flere FGU-lærlinge er en rigtig god idé.

SAMMENFATNING – ANBEFALINGER

- FGU bør ses som en fulgyldig, alternativ vej til uddannelse og job for flere unge
- Fjern barriererne for at blive FGU-lærling, så flere der ikke er rustet til at tage en ordinær erhvervsuddannelse kan blive lærling på FGU
- Giv FGU-lærlingene samme løn som lærlinge på ordinære erhvervsuddannelser
- Udbred kendskabet til muligheden for at tage lærlinge blandt FGU-institutionerne, øg læringen på tværs af FGU-institutionerne, styrk samarbejdet med erhvervsskolerne og giv et stærkere incitament til at flere tager FGU-lærlinge

METODEN BAG

Undersøgelsen er blevet til i samarbejde med fem FGU-institutioner, som alle har erfaring med FGU-baseret erhvervsuddannelse – FGU Østjylland, FGU Midt- og Østsjælland, FGU Trekanten, FGU-Skolen Øst, og FGU Sydvestsjælland.

Det primære datagrundlag er interviews med nuværende og tidligere lærlinge på de fem institutioner. For at få det bredest mulige grundlag har vi så vidt muligt forsøgt at inkludere *alle* nuværende og tidligere lærlinge, der på noget tidspunkt har været i gang med en FGU-baseret EUD på en af de fem institutioner siden FGU blev oprettet den 1. august 2019. Herunder også lærlinge, der har afbrudt uddannelsen. Nogle af lærlingene har før oprettelsen af FGU været i gang med en 'produktionsskolebaseret EUD', som uddannelsen hed før FGU-reformen.

Vi har fået udleveret kontaktoplysninger på i alt 110 lærlinge. Alle disse er blevet forsøgt kontaktet telefonisk mindst tre gange samt på sms. I alt lykkedes det at gennemføre interviews med 53 lærlinge (36 nuværende og 17 tidligere) i perioden 15. til 30. august 2022.

Disse interviews blev gennemført som semi-strukturerede kvalitative interviews af ca. 15-30 minutters varighed. Det betyder, at vi havde en åben samtale med interviewpersonerne med udgangspunkt i en spørgeguide vedr. deres erfaringer før, under og evt. efter uddannelse (ved tidligere lærlinge). Som supplement til de åbne spørgsmål stillede vi også en række lukkede spørgsmål med faste svarkategorier for at kunne lave nogle optællinger. Herunder bad vi fx interviewpersonerne om selv at vurdere deres trivsel på en fast skala, jf. figur 3 og 4 i rapporten. Formuleringerne af disse lukkede spørgsmål fremgår af figurnoter i rapporten.

Derudover er der gennemført interviews én værkstedslærer fra hver af de fem medvirkende FGU-institutioner. Her har vi bedt hver institution om at pege på en værkstedslærer med stor erfaring med at have lærlinge. Fokus i disse interviews har blandt andet været på lærernes indtryk af lærlingenes udfordringer, erfaringer, faglige evner og rolle på værkstedet samt lærernes relation til lærlingene.

Endelig har vi gennemført interviews med i alt seks ledere. Her har vi bedt om at tale med den administrative leder e.l., som har det bedste overblik over, hvordan uddannelsen er tilrettelagt på institutionen. Her har vi bl.a. spurgt ind til, hvordan uddannelsen er tilrettelagt, samt hvad der står i vejen for at tage flere lærlinge.